

Hikem

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İslami İlimler Fakóltesi Dergisi
Journal of Karamanoglu Mehmetbey University Faculty of Islamic Science

Eylöl/September 2023

Cilt/Volume: 1

Sayı/Issue: 1

Hikem

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İslami İlimler Fakóltesi Dergisi
Journal of Karamanoglu Mehmetbey University Faculty of Islamic Science

Yayıncı/Publisher:

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İslami İlimler Fakóltesi

Sahibi/Publisher:

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Baş Editör/Editor-in-Chief:

Dr. Talha FORTACI

Editör/Editor:

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Muaz GÜVEN

Editör Yardımcısı/Co-Editor:

Arş. Gör. Meral GEZEN

Arş. Gör. Ahmet Faruk SİLİFKE

Yayın Kurulu/Editorial Board:

Prof. Dr. İbrahim COŞKUN

Prof. Dr. Muhammet TARAKÇI

Prof. Dr. Bayram DALKILIÇ

Doç. Dr. Yunus İNANÇ

Dergi Kurulu/Journal Board

Prof. Dr. İbrahim COŞKUN

Doç. Duran Ali YILDIRIM

Doç. Dr. Mesut CAN

Doç. Dr. Mustafa BAŞKONAK

Doç. Dr. Yusuf Erdem GEZGİN

Mizanpaj Editörü

Dr. Nevfel AKYAR

Yazım Editörü

Arş. Gör. Fatma GÜLER

Hikem

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İslami İlimler Fakóltesi Dergisi
Journal of Karamanoglu Mehmetbey University Faculty of Islamic Science

Amaç ve Kapsam

HİKEM, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İslami İlimler Fakóltesi tarafından Mart ve Eylül ayı olmak üzere yılda iki defa yayımlanan ulusal hakemli bir dergidir. Dergimiz dinî araştırmalar alanına dair (Sosyal ve Beřeri Bilimler/Din Bilimleri) araştırma makalesi, derleme makale, çeviri makale, kitap kritiği, çeşitli tanıtım yazıları gibi çalışmalarını yayımlamayı amaçlamaktadır. Böylece yayımlanan nitelikli çalışmalar vasıtasıyla literatüre katkı sunulması hedeflenmektedir. Dergimizin yayım dili Türkçe olmakla beraber Arapça, İngilizce gibi diğer dünya dillerinde de yayım yapılmaktadır. Yayımlanmak amacıyla gönderilen makaleler, çift taraflı kör hakemlik sistemine tabi tutulur. Ayrıca özel elektronik bir program marifetiyle söz konusu yazıların daha önce yayımlanmadığı ve intihal içermediği teyit edilir. Dergimize gönderilen makalelerden herhangi bir ücret talep edilmemektedir. Mart sayısı için makale gönderiminde son tarih 15 Şubat, Eylül sayısı için makale gönderiminde son tarih 15 Ağustos olarak tayin edilmiştir.

HİKEM, Sosyal ve Beřerî Bilimler/Din alanlarında karşılaştırmalı ve disiplinler arası çok yönlü özgün çalışmalarını (İslam, din, etik, bilim, antropoloji, tarih, hukuk, dil bilim, felsefe, psikoloji, sosyoloji, eğitim, edebiyat ve sanat) yayımlamaktadır.

HİKEM, açık erişim olarak Committee on Publication Ethics (COPE) tarafından yayımlanan rehberleri ve politikaları dikkate almaktadır. Ön kontrolden geçirilen makaleler, iThenticate yazılımını kullanarak intihal için taranır. İntihal/kendi kendine intihal tespit edilirse yazarlar bilgilendirilir. Editörler, gerekli olması halinde makaleyi değerlendirme ya da üretim sürecinin çeşitli aşamalarında intihal kontrolüne tabi tutabilirler. Yüksek benzerlik oranları, bir makalenin kabul edilmeden önce ve hatta kabul edildikten sonra reddedilmesine neden olabilir. Bu oranın dipnot ve kaynakça hariç %20'dan az olması beklenir.

Etik İlkeler ve Yayın Politikası

HİKEM, bilimsel bilginin tarafsız ve saygın bir şekilde gelişimi ve dağıtımını ilkesini benimser. Bu doğrultuda uygulanan süreçler, yazarların ve yazarları destekleyen kurumların çalışmalarının kalitesine doğrudan yansımaktadır. Hakemli çalışmalar bilimsel yöntemi somutlaştıran ve destekleyen çalışmalardır. Bu noktada sürecin bütün paydaşlarının (yazarlar, yayıncı, hakemler ve editörler) etik ilkelere yönelik standartlara uyması önem taşımaktadır. Hikem yayın etiği kapsamında tüm paydaşların aşağıdaki etik sorumlulukları taşımasını beklenmektedir.

Anket ve Mülakata Dayanan Çalışmalar

HİKEM, bilimsel süreli yayıncılıkta etik güvence oluşturmak amacıyla, Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) "Dergi Editörleri için Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama Rehber İlkeleri" ve "Dergi Yayıncıları için Davranış Kuralları" ilkelerini benimsemektedir. Bu kapsamda dergiye gönderilen çalışmalarda yazarlardan aşağıdaki hususlara uymaları istenmektedir:

1. Etik kurul izni gerektiren, tüm bilim dallarında yapılan araştırmalar için etik kurul onayı alınmalı, bu onay makalenin ilk sayfasında belirtilmeli ve etik onay belgesi makaleyle birlikte dergipark sistemine yüklenmek suretiyle belgelendirilmelidir.

2. Etik kurul izni gerektiren araştırmalarda, izinle ilgili bilgilere (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde, ayrıca makalenin kaynakça kısmından sonra; olgu sunumlarında, bilgilendirilmiş gönüllü olur/onam formunun imzalandığına dair bilgiye makalede yer verilmelidir.

Özel Sayı

Dergimiz Yayın Kurulu'nun talebi üzerine özel sayı yayımlayabilir.

Kör Hakemlik

Değerlendirme Süreci **HİKEM**'e gönderilen makaleler, ez iki hakem tarafından çift taraflı kör hakemlik değerlendirmesine tabi tutulur. Hakemlik süreci bilimsel yayımlamanın başarısının merkezinde bulunmaktadır. Hakemlik sürecinin korunması ve iyileştirilmesi taahhüdümüzün bir parçasıdır.

Yayın Politikası

Yayımlanmak üzere dergimize gönderilen makaleler önce editoryal ön incelemeden geçirilir ve derginin yayın politikasına ve yazım ilkelerine uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığı kontrol edilir. Daha sonra intihali önlemek için benzerlik taramasına tabi tutulur. Bu aşamalardan sorunsuz olarak geçen makaleler, çift taraflı körleme modelinin kullanıldığı ekran değerlendirmesi sürecine dahil edilir.

1. Yazarlık

- Kaynakça listesi eksiksiz olmalıdır.
- İntihal ve sahte veriye yer verilmemelidir. İntihal taraması neticesinde benzerlik oranı dipnotlar ve kaynakça hariç olmak üzere %20 ve üzeri olan makaleler dergi yayın politikası gereğince doğrudan reddedilir.
- Aynı araştırmanın birden fazla dergide yayımlanmasına teşebbüs edilmemeli, bilim araştırma ve yayın etiğine uymalıdır. Bilim araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemler şunlardır:
  - İntihal: Başkalarının fikirlerini, metotlarını, verilerini, uygulamalarını, yazılarını, şekillerini veya eserlerini sahiplerine bilimsel kurallara uygun biçimde atıf yapmadan kısmen veya tamamen kendi eseriymiş gibi sunmak,
  - Sahtecilik: Araştırmaya dayanmayan veriler üretmek, sunulan veya yayımlanan eseri gerçek olmayan verilere dayandırarak düzenlemek veya değiştirmek, bunları rapor etmek veya yayımlamak, yapılmamış bir araştırmayı yapılmış gibi göstermek,
  - Çarpıtma: Araştırma kayıtları ve elde edilen verileri tahrif etmek, araştırmada kullanılmayan yöntem, cihaz ve materyalleri kullanılmış gibi göstermek, araştırma hipotezine uygun olmayan verileri değerlendirmeye almamak, ilgili teori veya varsayımlara uydurmak için veriler ve/veya sonuçlarla oynamak, destek alınan kişi ve kuruluşların çıkarları doğrultusunda araştırma sonuçlarını tahrif etmek veya şekillendirmek,
  - Tekrar yayım: Bir araştırmanın aynı sonuçlarını içeren birden fazla eseri doçentlik sınavı değerlendirmelerinde ve akademik terfilerde ayrı eserler olarak sunmak, • Dilimleme: Bir araştırmanın sonuçlarını araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde, uygun olmayan biçimde parçalara ayırarak ve birbirine atıf yapmadan çok sayıda yayın yaparak doçentlik sınavı değerlendirmelerinde ve akademik terfilerde ayrı eserler olarak sunmak,
  - Haksız yazarlık: Aktif katkısı olmayan kişileri yazarlar arasına dâhil etmek, aktif katkısı olan kişileri yazarlar arasına dâhil etmemek, yazar sıralamasını gereksiz ve uygun olmayan bir biçimde değiştirmek, aktif katkısı olanların isimlerini yayım sırasında veya sonraki baskılarda eserden çıkarmak, aktif katkısı olmadığı halde nüfuzunu kullanarak ismini yazarlar arasına dâhil ettirmek,

- Diğer etik ihlali türleri: Destek alınarak yürütülen araştırmaların yayınlarında destek veren kişi, kurum veya kuruluşlar ile onların araştırmadaki katkılarını açık bir biçimde belirtmemek, insan ve hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalarda etik kurallara uymamak, yayınlarında hasta haklarına saygı göstermemek, hakem olarak incelemek üzere görevlendirildiği bir eserde yer alan bilgileri yayımlanmadan önce başkalarıyla paylaşmak, bilimsel araştırma için sağlanan veya ayrılan kaynakları, mekânları, imkânları ve cihazları amaç dışı kullanmak, tamamen dayanaksız, yersiz ve kasıtlı etik ihlali suçlamasında bulunmak (YÖK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi, Madde 8).

2. Yazarın Sorumlulukları

- Tüm yazarlar önemli oranda araştırmaya katkıda bulunmalıdır.
- Makaledeki tüm verilerin gerçek ve özgün olduğu beyanı gerekir.
- Tüm yazarlar geri çekmeyi ve hataların düzeltilmesini sağlamak zorundadır.

3. Hakemliklerin Sorumlulukları

- Değerlendirmeler tarafsız olmalıdır.
- Hakemler araştırmayla, yazarlarla ve/veya araştırma fon sağlayıcılar ile çıkar çatışması içerisinde olmamalıdır.
- Hakemler ilgili yayımlanmış ancak atıfta bulunulmamış eserleri belirtmelidirler.
- Kontrol edilmiş makaleler gizli tutulmalıdır.

4. Editöryal Sorumluluklar

- Editörler bir makaleyi kabul etmek ya da reddetmek için tüm sorumluluğa ve yetkiye sahiptir.
- Editörler kabul ettiği ya da reddettiği makaleler ile ilgili çıkar çatışması içerisinde olmamalıdır.
- Sadece alana katkı sağlayacak makaleler kabul edilmelidir.
- Hatalar bulunduğu zaman düzeltmenin yayımlanmasını ya da geri çekilmesini desteklemelidir.
- Hakemlerin ismini saklı tutmalıdır ve intihal/sahte veriye engel olmalıdır.

İçindekiler/Contents

Jenerik / i
Amaç ve Kapsam / ii
Etik İlkeler ve Yayın Politikası (Editorial Policies) / iii
İçindekiler (Contents) / v
Editörden (From the Editor) / vii

Araştırma Makaleleri / Research Articles

Silsiletu'l-Lisan ve el-Arabiyyetu Beyne Yedeyk Arapça Öğretim Setlerinde Tâbi`lerin Öğretiminin İncelenmesi

Reviewing the Teaching of Successions in Silsiletu'l-Lisan ve al-Arabiyyetu Beyne Yedeyk Arabic Teaching Sets

Öğr. Gör. İsmail Aldemir / 1-15

XVI. Yüzyıla Ait İki Memlûk Cildinin Tezyînî Açısından Değerlendirilmesi

The Evaluation of Two Mamluk Bindings of the XVI. Century in Terms of Enriching

Öğr. Gör. Dr. Betül Şahin / 17-36

Kitab-ı Mukaddes'in Protestanlık Öncesi Almanca Çevirilerine Bir Bakış

A Look at the Pre-Protestant German Translations of the Bible

Dr. Öğr. Üyesi Salih Çinpolat / 37-50

Tercüme Makaleler / Translate Articles

XVII. Yüzyılın Ortalarına Kadar Belh'in Topoğrafyası

The Topography of Balkh Down to the Middle of the Seventeenth Century / Prof. Dr. Zeki Velidi Togan

Doç. Dr. Mesut Can / 51-60

Kur'an Tefsirinde İsrâiliyyât Kullanımına Dair Modern Arapça Çalışmalara Bir Bakış

A Review of Contemporary Arabic Scholarship on the Use of Isrâiliyyât for Interpreting the Qur'an / Kareem Rosshandler

Dr. Nevfel Akyar / 61-77

XVI. YÜZYILA AİT İKİ MEMLÛK CİLDİNİN TEZYİNÎ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

THE EVALUATION OF TWO MAMLUK BINDINGS OF THE XVI. CENTURY
IN TERMS OF ENRICHING

Betül Şahin

Öğr. Gör. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi,
İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü

Karamanoğlu Mehmetbey University, Faculty of Islamic Sciences, Department of
Islamic History And Arts

bsahin@kmu.edu.tr

 0000-0003-3907-5379

Makale Türü <i>Article Type</i>	Araştırma Makalesi <i>Research Article</i>
Geliş Tarihi <i>Date of Submission</i>	24.08.2023
Kabul Tarihi <i>Date of Acceptance</i>	10.09.2023
Yayın Tarihi <i>Date of Publication</i>	30.09.2023
Yayın Sezonu <i>Pub Date Season</i>	Eylül <i>September</i>
DOI	
Benzerlik Taraması <i>Plagiarism Checks</i>	Yapıldı – iThenticate <i>Yes – iThenticate</i>
Değerlendirme <i>Peer-Review</i>	Ön İnceleme: Bir İç Hakem (Editörler Kurulu Üyesi - Yayın Kurulu Üyesi) İçerik İncelemesi: İki Dış Hakem - Çift Taraflı Körleme <i>Single anonymized AInternal (Editor board member) Double anonymized - Two External</i>
Etik Beyan <i>Ethical Statement</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. <i>It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited</i>
Atf Bilgisi <i>Citation</i>	Betül Şahin, “XVI. Yüzyıla Ait İki Memlûk Cildinin Tezyinî Açısından Değerlendirilmesi”, Hikem 1/1 (2023), 17-36.

Öz

XVI. yüzyıl, Orta Çağ'ın en büyük İslam devletlerinden biri olan Memlûkler için sonun habercisidir. Kısa süreli saltanatlardan sonra 1501 yılında tahta çıkan Kansu Gavri Memlûkler'in son büyük sultanı olarak zikredilmektedir. İçte istikrarı yeniden sağlamak adına sert bir politika izleyen Sultan, bir taraftan da harici düşmanlarla uğraşmak zorunda kalmıştır. Sultan Kansu Gavri yaşanan bütün mali sıkıntılara rağmen, diğer Memlûk sultanları gibi saltanatının ihtişamını yansıtacak eserler yaptırmaktan geri kalmamıştır. Kahire'de inşa ettirdiği Kansu Gavri Külliyesi adını yaşatacak görkemli bir eserdir. Sultan Kansu Gavri yine diğer Memlûk sultanları gibi hazinesi için kendi adına çok güzel yazma eserler hazırlatmış. Dönemin ünlü hattatları tarafından hazırlanan bu kıymetli eserler, aynı özenle tezhiplenmiş ve yine aynı özenle ciltlenmiştir. Ancak Memlûk devletinde sadece sultanlar değil emirler de zenginliklerini ve güçlerini simgelemek adına kendileri için çok kıymetli yazma eserler hazırlatmışlardır. Son Memlûk sultanı olarak tarihe geçen Tomanbay henüz nâib iken hazinesi için yazma eser hazırlatan emirlerden sadece biridir. Bu çalışmada kullanılacak eserlerden ilki Sultan Kansu Gavri'nin, ikincisi ise Tomanbay'ın hazinesi için hazırlanmıştır. Bu iki eser şu an Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Koleksiyonu'na kayıtlı bulunmaktadır. XVI. yüzyılın başlarına ait olan bu iki ciltte farklı tonlarda kahverengi deri kullanılmıştır. İkisi de miklebli olup, ön ve arka kapaklar aynı karakterde bezenmiştir. Makalemizde sunulan bu örnekler motif ve kompozisyon özellikleri açısından tahlil edilmiş ve Memlûk cild sanatı içindeki yerleri değerlendirilmiştir. Ulaşılan veriler neticesinde Tomanbay için hazırlanan eserin cildinin de Sultan Kansu Gavri dönemi özelliği gösterdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: XVI. Yüzyıl, Memlûk, Kansu Gavri, Tomanbay, Cild

Abstract

The XVI. century heralded the end of the Mamluks, one of the greatest Islamic states of the Middle Ages. Qansuh Ghawri, who ascended to the throne in 1501 after short reigns, is mentioned as the last great sultan of the Mamluks. The Sultan, who pursued a harsh policy to restore internal stability, also had to deal with external enemies. Despite all the financial difficulties, Sultan Qansuh Ghawri, like other Mamluk sultans, did not refrain from building works that would reflect the splendor of his reign. The Qansuh Ghawri Complex he built in Cairo is a magnificent work that will keep his name alive. Sultan Qansuh Ghawri, like other Mamluk sultans, had beautiful manuscripts prepared for his treasury. These precious works, prepared by the famous calligraphers of the period, were illuminated with the same care and bound with the same care. However, not only the sultans but also the emirs in the Mamluk state had very valuable manuscripts prepared for themselves in order to symbolize their wealth and power. Tomanbay, the last Mamluk sultan, is just one of the emirs who had manuscripts prepared for his treasury while he was still a regent. The first of the works to be used in this study was prepared for the treasury of Sultan Qansuh Ghawri and the second for the treasury of Tomanbay. These two works are currently registered in the Hagia Sophia Collection of the Suleymaniye Library. These two bindings from the early 16th century are bound in different shades of brown leather. Both of them have a miklep, and the front and back covers are decorated in the same character. These examples presented in our article are analyzed in terms of their motifs and compositional characteristics, and their place in Mamluk bookbinding art is evaluated. As a result of the data obtained, it has been determined that the binding of the work prepared for Tomanbay also shows the characteristics of the Sultan Kansu Gavri period.

Keywords: XVI. Century, Mamluk, Qansuh Ghawri, Tomanbay, Binding.

Giriş

XVI. yüzyılın gelişi Memlûk devleti için sonun başlangıcı olmuştur. Tahtta yaklaşık yirmi sekiz yıl kalan ve Burcî Memlûkler'in en büyük hükümdarı sayılan Sultan Kayıtbay (1468-1496) ülkede istikrarı sağlamayı başarmıştır⁴². Ancak onun ardından beş yıl içinde tahta çıkan beş sultandan üçünün öldürülmesi Memlûk topraklarında istikrarın yeniden bozulmasına sebep olmuştur⁴³. Siyasi açıdan karışık olan bu ortamda Kansu Gavri Memlûk sultanı ilan edilmiştir. Kansu'nun sultan olmayı istemediği hatta ağlayarak kabul ettiği ifade edilmektedir⁴⁴.

Tahta çıkan Kansu Gavri (1501-1516) o sırada yaklaşık altmış yaşlarındadır. Çerkes asıllı olan Kansu Gavri, Sultan Kayıtbay'ın memlûklerindenidir⁴⁵. Yeni sultan ülkesinde istikrarı yeniden sağlamak adına, kendinden beklenenin aksine sert bir politika izlemiştir. Ekonomiyi düzeltmek içinse yanlış bir yol izleyerek halktan ağır vergiler almış, hatta haksız müsaderelede bulunmuştur. İçte yaşanan bu sıkıntıların yanı sıra Sultan Kansu dış siyasette de oldukça zor günler yaşamıştır⁴⁶. Ümit Burnu'nu keşfederek kendilerine yeni ticaret yolları bulan Portekizliler, Memlûk devletinin içinde bulunduğu zor durumdan faydalanarak, Kızıldeniz'deki gemilere ve kıyı şeridindeki şehirlere saldırmaya başlamışlardı. Sultan Kansu bu sorunu barışçıl yollarla çözmeye çalışmış, sonuç alamayınca da Portekizlilere karşı kullanmak üzere donanma inşa ettirmişti⁴⁷. Bir taraftan Portekizlilerle uğraşan Kansu Gavri diğer taraftan Osmanlılarla ve Safevîlerle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu mücadelenin neticesinde en güçlü rakibi olan Osmanlı ordusuyla girdiği Mercidâbık muharebesinde öldürülmüştür⁴⁸.

İzlediği sert politika yüzünden gaddar olarak nitelendirilen Kansu Gavri aynı zamanda entelektüel bir sultan olarak zikredilmiştir⁴⁹. Edebiyatla meşgul olan Sultan Türkçe ve Farsça divanlar kaleme almıştır⁵⁰. Resimli el yazmaları hazırlatan tek Memlûk

⁴² İsmail Yiğit, "Kayıtbay", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara, 2022), 25/80.

⁴³ İsmail Yiğit, *Memlûkler: 648-923/ 1250-1517* (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2015), 124-125.

⁴⁴ İbn İyas, *Memluk Devleti'nin Son Yılları: Kansu Gavri ve Osmanlılar (1501-1516)*, çev. Ramazan Şeşen (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2021), 22.

⁴⁵ Seyyid Muhammed es-Seyyid, "Kansu Gavri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul, 2001), 24/314.

⁴⁶ İsmail Yiğit, *Memlûkler: 648-923/ 1250-1517*, 125-127.

⁴⁷ Burak Gani Erol, "Kızıldeniz'de Taht Savaşları", *Derin Tarih Özel Sayı 23* (Kasım 2022), 89-91.

⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bkn: İbn İyas, *Yavuz'un Mısır'ı Fethi ve Mısırda Osmanlı İdaresi (Bedâyi'ü'z-Zühûr fi Vekâyi'i'd-Duhûr*, çev. Ramazan Şeşen (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2016), 110.

⁴⁹ Doris Behrens-Abouseif, "Sultan al-Ghawri and Arts", *School Of Oriental And African Studies 6* (2002), 71-94.

⁵⁰ Kansu Gavri'nin bu eserleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkn: Orhan Yavuz, *Kansu Gavri'nin Türkçe Dîvânı (Metin-İnceleme-Tıpkıbasım)* (Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 2002); Orhan Yavuz, Mahmut Kafes, "Kansu Gavri'nin Arapça Dîvânı", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 28* (2012), 63-158.

sultanı olan⁵¹ Kansu Gavri ilimle de yakından ilgilenmiştir⁵². Memlûkler'in son büyük Sultanı olan Kansu kendi adıyla anılan oldukça güzel bir külliye de inşa ettirmiştir⁵³. Bu külliye Memlûkler döneminin en güzel celî sülûs yazısına sahip külliyelerinden biri olarak nitelendirilmiştir⁵⁴.

Kansu Gavri Osmanlı ordusunu karşılamak için yola çıkmadan önce, emir Tomanbay'ı "nâibü'l-gaybe" tayin etmiş ve ülkenin yönetimini ona bırakmıştır⁵⁵. Kansu Gavri Mercidâbık muharebesinde⁵⁶ öldürülünce Tomanbay 10 Ekim 1516 tarihinde sultan ilan edilmiştir⁵⁷.

Tomanbay aslında Sultan Kansu Gavri'nin yeğeni olup; tam adı Ebu'n-Nasr el-Melikü'l-Eşref Tomanbay'dır⁵⁸. Bazı kaynaklarda Tumanbay şeklinde geçen bu isim, on binlerin beyi veya efendisi anlamını taşımaktadır⁵⁹. Çerkes asıllı olan Tomanbay satın alındıktan sonra Kayıtbay'a sunulmuş ve onun memlûkleri arasına girmiştir. Eğitimi tamamlayan Tomanbay, zamanla devlet kademelerinde ilerlemiş ve devâdâr-ı kebir olmuştur⁶⁰. Sultan Kansu Gavri Yavuz Sultan Selim'e karşı Suriye'ye hareket ederken Tomanbay'ı nâibü'l-gaybe olarak tayin etmiştir⁶¹. Onun yokluğunda disipline önem verip iyi bir yönetim sergileyince de emirlerin ısrarıyla sultan olmuştur. Yavuz Sultan Selim'in Kahire'yi teslim etmesi karşılığında vadettiği Mısır Valiliği teklifini reddetmiş ve Ridâniye'de⁶² cesurca savaşmıştır. Saltanatı sadece birkaç ay süren son sultan Tomanbay savaşı kaybetmiş ve yaklaşık iki buçuk asırlık Memlûk Devleti tarih sahnesinden silinmiştir⁶³.

XVI. Yüzyıl Memlûk Cildleri

Memlûkler için XVI. yüzyıl kısa sürse de bu kısa zaman zarfında kitap sanatları açısından güzel örnekler verilmeye devam edilmiştir. Köklü bir geçmişi olan ve hatta

⁵¹ Esin Atıl, "Mamluk Painting in the Late Fifteenth Century", *Muqarnas*, II, (1984),169.

⁵² Anonim, *Tuhfetü'l-Memlûk: Siyâsetnâme*, çev. Yakup Kara (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2016), 45.

⁵³ Bu külliye hakkında ayrıntılı bilgi için bkn: Doris Behrens-Abouseif, *Islamic Architecture in Cairo an Introduction* (Leiden: Brill, 1998); Doris Behrens-Abouseif, "Kansu Gavri Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul, 2001), 316-317.

⁵⁴ Nassar Mansour, "İslâm Tarihinin Paha Biçilmez Mushafları Kahire'de Yazılmıştır", *Derin Tarih Özel Sayı 23* (Kasım 2022), 190.

⁵⁵ İsmail Yiğit, *Memlûkler: 648-923/ 1250-1517*, 130.

⁵⁶ Feridun Emecen, "Mercidâbık Muharebesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara, 2004), 29/, 174-176.

⁵⁷ İbn İyas, *Yavuz'un Mısır'ı Fethi ve Mısırda Osmanlı İdaresi (Bedâyi'ü'z-Zühûr fî Vekayi'i'd-Duhûr*, 82-83.

⁵⁸ Cüneyt Kanat, "Tomanbay", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul, 2012), 41/236.

⁵⁹ <https://arabicpost.net/طومان-باي/16/11/2019/ثقافة/>

⁶⁰ Cüneyt Kanat, "Tomanbay", 41/236.

⁶¹ İsmail Yiğit, *Memlûkler: 648-923/ 1250-1517*, 130.

⁶² Bu savaş hakkında ayrıntılı bilgi için bkn.:İbn İyas, *Yavuz'un Mısır'ı Fethi ve Mısırda Osmanlı İdaresi (Bedâyi'ü'z-Zühûr fî Vekayi'i'd-Duhûr*.

⁶³ Feridun Emecen, "Ridâniye Savaşı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul, 2008), 87-88.

kendine has bir üslûp oluşturan Memlûk cild sanatı⁶⁴, bu dönemde de gelişimine devam etmiştir.

XV. yüzyılda örnekleri görülen, nebâti tezyînatlı zencirek-bordürler XVI. yüzyılda da yapılmaya devam edilmiştir. Memlûk cildlerinde görülen bu zencirekleri diğerlerinden ayıran husus, küçük kalıplarla yapıyor olmalarıdır. Bu yüzyılda yine, önceki yüzyıllarda da sıkça kullanılan birkaç sıra zencirek uygulamalarına devam edilmiştir.

Yine XV. yüzyılın ikinci yarısında örnekleri görülen mavi tahrir uygulamalarının bu dönemde de devam ettiği görülmektedir. Cetvellerde ve köşebent, salbek, şemse gibi formlarının etrafına çekilen tahrirlerde uygulanan mavi rengin Memlûk cildleri için ayırt edici bir özellik olduğu düşünülmektedir.

Memlûk cildlerinde bir taraftan yeni tasarımlar denenirken, diğer taraftan eski uygulamaların yapılmaya devam edildiği görülmektedir. Ancak XVI. yüzyıl Memlûk cildlerinde, yuvarlak şemseli veya tüm kapağı kaplayan ve geometrik formlardan oluşan örneklerin çok tercih edilmediği görülmektedir. Bu dönem cild kapaklarında daha çok oval şemse kompozisyonları tercih edilmiştir.

Bu çalışmada kullanılan ilk örnek, temellük kitabesinden anlaşıldığı üzere Sultan Kansu'nun hazinesi için hazırlanmış dînî konulu bir eserdir. *Kıssatü Şuayb Alehisselam* isimli bu eser, Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Koleksiyonu'na 3357 envanter numarasıyla kayıtlıdır. Her sayfasında dokuz satır bulunan eser otuz varaktan oluşmaktadır.

Sûre başı tezhibine benzemekle birlikte hâtîme sayfasında bulunduğu için hâtîme tezhibi olarak adlandırılabilir dikkörtgen kitabeliğin içine yazılan ifadeden

(خدمة المملوك جان تمر الاشرقي من طبقة الاربعين) eserin Cantimur el-Eşrefi'nin hizmeti⁶⁵ olduğu anlaşılmaktadır (Görsel:1).

Örnek: 1, Görsel: 1, *Kıssatü Şuayb Alehisselam*, XVI. Yüzyıl Başı, Ayasofya Koleksiyonu: 3357, Hatime Sayfası.

Eserin zahriye tezhibi, kenarlarda boşluk bırakılarak dikkörtgen oluşturacak şekilde tasarlanmıştır.

Üstte bulunan yatay dikkörtgen kitabeliğin içinde eserin ismi:

⁶⁴ Ayrıntılı bilgi için bk.: Betül Şahin, *Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde Bulunan Memlûk Cildleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2022).

⁶⁵ Kırklar tabakasından Cantimur el-Eşrefi bu eseri hazırlamış yahut hazırlatmıştır.

كتاب قصة شعيب عليه السلام

Alttaki madalyonun içinde ise temellük kitabesi:

برسم خزانة المقام الشريف ملك البرتين و البحرين مولانا السلطان الملك الاشرف ابو النصر قانصوه
الغورى

şeklinde verilmiştir (Görsel: 2).

Sayfanın kenar boşluklarında ise Osmanlı Sultanı I. Mahmud (1730-1754)'un mührü⁶⁶ ve vakıf kaydı bulunmaktadır. Burada görülen diğer mühür⁶⁷ ise Evkâf-ı Haremeyn Müfettişi Şeyhzâde Ahmed Efendi'ye aittir.

Örnek: 1, Görsel: 2, Kısasü Şuayb Alehisselam, XVI. Yüzyıl Başı, Ayasofya Koleksiyonu:
3357, Zahriye Sayfası.

Eserin sırt ve sertab kısmında yırtılmalar bulunmaktadır. Bu yırtılmalar çok ciddi boyutta olmayıp, motif ve kompozisyon tahlili yapılmasına da engel teşkil etmemektedir. Eser bu haliyle oldukça iyi durumdadır.

Kahverengi deri cildin ön ve arka kapağı aynı karakterdedir (Görsel: 17-18).

Kapaklarda altın ve soğuk cetvellerin arasında iki sıra zencirek bulunmaktadır. Dışta bulunan geçmeli zencirek genişçe olup, soğuk bırakılmıştır. İçte ise çok ince sarmal zencirek bulunmaktadır ve bu diğer zencireğin aksine altınlanmıştır (Görsel:3).

Köşelerde üçgen şeklinde düğüm motifiyle köşebent oluşturulmuştur. Oldukça küçük olan bu köşebentler altınlanmıştır (Görsel: 3).

⁶⁶ Günay Kut, Nimet Bayraktar, *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri* (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2021), 61.

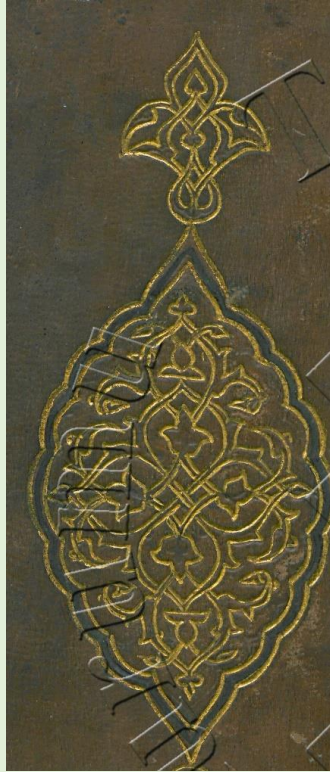
⁶⁷Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, "Mühür Veritabanı", 2 Eylül 2023, <https://muhur.yek.gov.tr/muhur/yeckmu0615>.

Örnek: 1, Görsel: 3, Kıssatü Şuayb Alehisselam, XVI. Yüzyıl Başı, Ayasofya Koleksiyonu: 3357, Arka Kapak, Zencirek ve Köşebent, Detay.

Salbek bulunmaktadır ve iri bir tepelik şeklindedir. $\frac{1}{2}$ simetrlili rûmîli olan salbekler oldukça yetkindir (Görsel:4).

Kapaklarda dilimli, oval şemse bulunmaktadır. Salbeklere nispetle daha küçük olan şemse $\frac{1}{4}$ simetrlili, rûmîlidir. Şemsenin etrafına iki sıra altın tahrir çekilmiş olup, bu tahrirlerin arasına kalınca mavi bir tahrir daha çekilmiştir. Kapak şemselerinde daha koyu olarak görülen bu tahririn rengi, mikleb şemsesi sayesinde tespit edilebilmiştir (Görsel:4).

Örnek: 1, Görsel: 4, Kıssatü Şuayb Alehisselam, XVI. Yüzyıl Başı, Ayasofya Koleksiyonu: 3357, Arka Kapak, Salbek ve Şemse.

Cildin sertabı bulunmaktadır ve bezemesizdir. Tezyîn edilen mikleb zencirekleri ve köşebentli kapaklarla aynı karakterdedir. Mikleb şemsesi ise kapaklardaki gibi oval olmayıp yuvarlaktır. Sekiz dilimli olan şemse içi $\frac{1}{4}$ simetrlili, rumûlidir. Şemsenin etrafına iki sıra altın tahrir çekilmiş ve bu tahrirlerin arasındaki kalınca tahrir maviye boyanmıştır (Görsel: 5-6).

Örnek: 1, Görsel: 5-6, Kıssatü Şuayb Alehisselam, XVI. Yüzyıl Başı, Ayasofya

Koleksiyonu: 3357, Mikleb Zencirek-Köşebent (solda) ve Şemse (sağda) Detay.

Kapak içleri düz kâğıtla kaplanmıştır ve herhangi bir bezeme bulunmamaktadır (Görsel: 19).

Bu çalışmada sunulan ikinci örnek Sultan Tomanbay için hazırlanmıştır. Ancak Tomanbay bu eseri hazırlattığında henüz nâiptir. Memlûkler’de sadece sultanlar değil emirler de kendileri için yazma eserler hazırlatmışlardır⁶⁸. Hazırlatılan bu eserlerin özenle yazıldığı, tezhiplendiği ve cildlendiği görülmektedir.

Eser Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Koleksiyonu’na 3340 envanter numarasıyla kayıtlıdır. *Fezâilü’ş- Şam ve’ d-Dimeşk* isimli eser Zilkade 911/ Mart-Nisan 1506 ketebelidir. Her sayfası yedi satır şeklinde yazılan eser, iki yüz seksen varaktan oluşmaktadır. Müstensihî Abdurrahman es-Sâlihî b. Muhammed olup eserdeki kayıttan Muhammed’in Emeviyye Camii’nde muvakkit⁶⁹ olduğu anlaşılmaktadır.

Zahriye sayfası, kenarlarında sayfa boşluğu bırakılarak dikdörtgen olarak tasarlanmıştır. Oldukça sade olan zahriye tezhibi, üstte bulunan yatay dikdörtgen kitabeliğe yapılan yapraklardan oluşmaktadır. Bezemeli olan bu kitabeliğin içinde eserin ismi:

كتاب فضائل الشام و الدمشق

Alttaki dikey dikdörtgen kısmın içinde siyah mürekkeple yazılan metinde:

⁶⁸ Cengiz Tomar, “Kılıçtan Kaleme Memlûklerin Entellektüel Hayatı”, *Derin Tarih Özel Sayı 23* (2022), 55.

⁶⁹Muvakkit Arapça bir kelime olup; zamanı tayin eden anlamına gelmektedir. Muvakkithanelerde görevli olan muvakkitler güneşe bakarak namaz vakitlerini bildirmekle ve saatleri ayarlamakla görevlidirler.

وذكر ما فيها من الاثار و البقاع الشريفة جمع ابي الحسن علي بن محمد بن شجاع الربيعي المالكي
المعروف بإبن ابي الهول رواية ابي الحسن علي بن احمد بن زهير المالكي

En alta ise altınla:

برسم الخزانة العالية المولوية الاميرية الكبرى الملكية المالكية السيفية طومان باي نايب القلعة المنصورة
بالشام المحروسة اعز الله انصاره

ifadesi geçmektedir.

İlk örnekte olduğu gibi bu eserde de Osmanlı sultanı I. Mahmud'un ve Evkâf-ı Haremeyn Müfettişi Şeyhzâde Ahmed Efendî'nin mühürleri bulunmaktadır (Görsel: 7).

Örnek: 2, Görsel:7, Fezâilü'ş- Şam ve'd-Dimeşk, 911/1506, Ayasofya Koleksiyonu: 3340, Zahriye Sayfası.

Koyu kahverengi deriden yapılan ciltte yer yer yıpranmalar görülmektedir. Cetvellerde kullanılan altının silindiği, köşebent ve şemse bezemelerinde kullanılan altında ise dökülmeler görülmektedir. Ancak bunlar motif ve kompozisyon tahlili yapılmasına engel teşkil etmemektedir. Cild bu haliyle oldukça iyi durumdadır.

Ciltte ön ve arka kapak aynı tezyîn edilmiştir (Görsel: 20-21). Öncelikle altınla ve soğuk cetvellerin arasına yerleştirilmiş bir sıra zencirek bulunmaktadır. Küçük kalıplarla yapılan bu rûmîli zencirek soğuk bırakılmıştır (Görsel: 8).

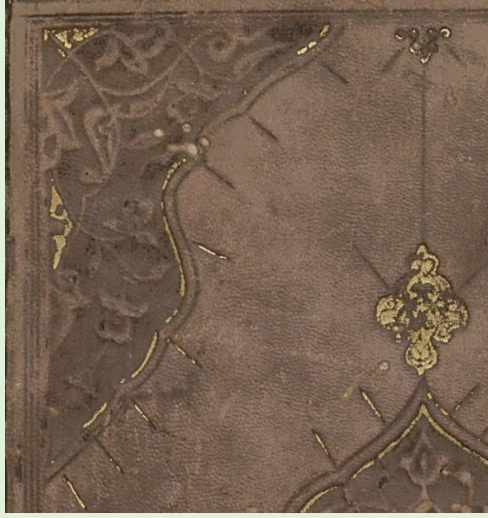

Örnek: 2, Görsel:8, Fezâilü'ş- Şam ve'd-Dimeşk, 911/1506, Ayasofya Koleksiyonu: 3340, Ön Kapak Zencirek Detay.

Kapaklarda dilimli köşebent bulunmaktadır ve içleri hatâyi grubu motiflerle bezenmiştir. Köşebentlerin etrafına iki sıra tahrir çekilmiş olup, daha içte olanı altınlanmıştır. Tahrirlerden sonra altınla sade tığlar yerleştirilerek köşebent kompozisyonu tamamlanmıştır (Görsel:9).

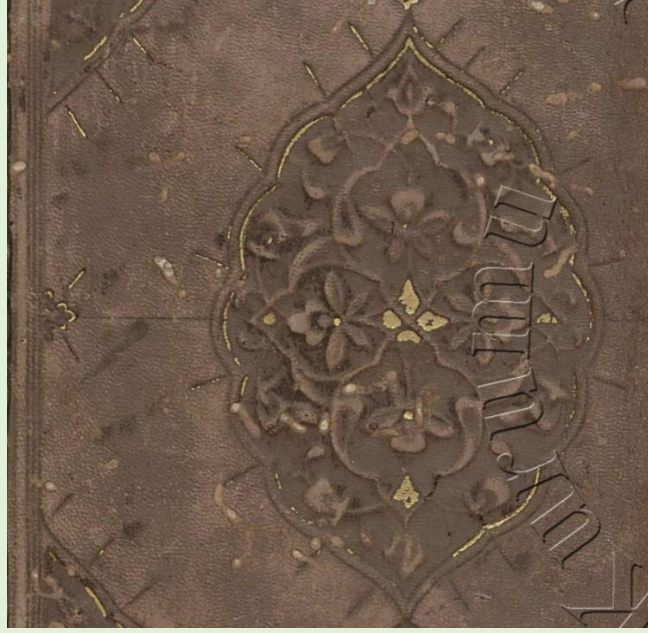
Kapakların kenar ortalarına birer tane düğüm motifi yerleştirilerek kapak bezemesi zenginleştirilmiştir. Bu düğüm motiflerinin altınlandığı görülmektedir (Görsel:9).

Salbek bulunmaktadır ve tepelik şeklindedir. Şemseye oranla küçük yapılan bu mülemma salbekler $\frac{1}{2}$ simetridir rûmîli olarak tezyin edilmiştir (Görsel:9).

Örnek: 2, Görsel:9, Fezâilü'ş- Şam ve'd-Dimeşk, Ayasofya Koleksiyonu: 3340, Arka Kapak Köşebent, Salbek, Detay.

Kapaklarda dilimli, oval şemse bulunmaktadır. Şemse içi $\frac{1}{2}$ simetridir, hatâyilidir. Şemsenin etrafına iki sıra altın tahrir çekilmiş olup, özellikle ikinci tahririn altınlarının büyük kısmı dökülmüştür. Şemse etrafına yerleştirilen sade tığlarla kompozisyon tamamlanmıştır. Tahrirlerde olduğu gibi, bu tığların da altınlarının döküldüğü görülmektedir (Görsel: 10).

Örnek: 2, Görsel: 10, Fezâilü'ş- Şam ve'd-Dimeşk, Ayasofya Koleksiyonu: 3340, Arka Kapak Şemse Detay.

Bezemeli olan sertabda bir sıra sarmal zencirek bulunmakta olup bu zencirek soğuk bırakılmıştır. Sertab bu zencirekten sonra yine soğuk cetvellerle üç dikdörtgen paftaya ayrılmıştır. Ortadaki pafta kenardakilerden daha uzun olup, bezeme olarak da diğer ikisinden farklıdır. Uçlardaki paftaların köşelerine birer tane şşberk motifi ile ortasına on iki dilimli bir yuvarlak yerleştirilmiştir. Merkezine altı kollu yıldız ve bu yıldızın uzantılarına geçmeler yerleştirilen bu bezeme durak motifini hatırlatmaktadır. Hem şşberkler hem de bu motif altınlanmıştır. Ortadaki pafta ise hatâyi grubu motiflerle bezenmiştir (Görsel: 11).

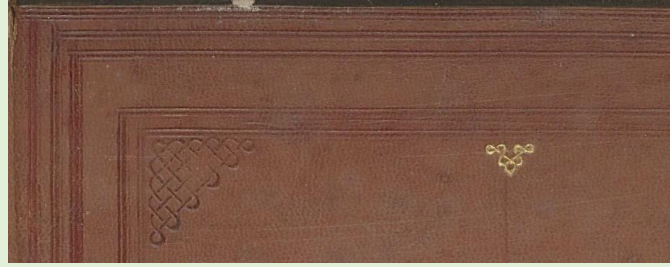
Örnek: 2, Görsel:11, Fezâilü'ş- Şam ve'd-Dimeşk, Ayasofya Koleksiyonu: 3340, Sertab.

Sertab gibi mikleb de bezemelidir. Zencireği ve köşebentleri kapaklarla aynı olan miklebin şemsesi ise $\frac{1}{2}$ 'dir (Görsel: 12).

Örnek: 2, Görsel: 12, Fezâilü'ş- Şam ve'd-Dimeşk, Ayasofya Koleksiyonu: 3340, Mikleb.

İç kapaklar açık kırmızı kahve deriyle kaplanmıştır ve bezemelidir (Görsel:22). İki sıra cetvel dört kez çekilmiştir. Üçüncü ve dördüncü arasındaki boşluk kalınca tutulmuştur. Bu haliyle zencirek için ayrılmış gibi görünmektedir. Köşelere üçgen şeklinde bir düğüm motifi yerleştirilmek suretiyle köşebent oluşturulmuştur. Dış kapaklara yerleştirilen düğüm motifi iç kapak kenar ortalarında da görülmektedir. Köşebentler soğuk bırakılırken bu düğüm motifleri altınlanmıştır (Görsel: 13).

Örnek: 2, Görsel: 13, Fezâilü'ş- Şam ve'd-Dimeşk, Ayasofya Koleksiyonu: 3340, Arka İç Kapak Köşebent Detay.

İç kapaklarda dilimli yuvarlak şemse bulunmaktadır. Bu şemse motifi sertab paftalarında da kullanılan, merkezinde altı kollu yıldız bulunan motiftir (Görsel:14).

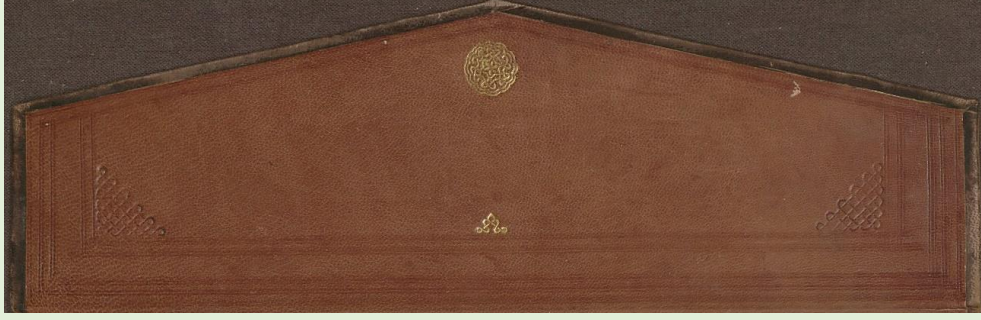
Örnek: 2, Görsel: 14, Fezâilü'ş- Şam ve'd-Dimeşk, Ayasofya Koleksiyonu: 3340, Ön İç Kapak Şemse Detay.

Sertab içi soğuk cetvellerle üç paftaya ayrılmıştır. Uzunlukları birbirine oldukça yakın olan bu paftalar aynı bezemiştir. Küçük birer kapak gibi tasarlanan bu paftaların köşelerine, kapakların kenar ortalarında da görülen düğüm motifi yerleştirilmek suretiyle köşebent oluşturulmuştur. Paftaların ortasına konulan şemse motifi de kapak içlerindekiyle aynıdır. Hem köşebentler hem de şemseler altınlanmıştır (Görsel: 15).

Örnek: 2, Görsel: 15, Fezâilü'ş- Şam ve'd-Dimeşk, Ayasofya Koleksiyonu: 3340, Sertab İçi.

Mikleb bezemesi kapak içleriyle tamamen aynı tasarlanmıştır (Görsel: 16).

Örnek: 2, Görsel: 16, Fezâilü'ş- Şam ve'd-Dimeşk, Ayasofya Koleksiyonu: 3340, Mikleb İçi.

Sonuç ve Değerlendirme

XVI. yüzyılda Memlûk topraklarında yaşanan mali ve siyasi sıkıntılar, sanat hamilerinin kendilerine yakışacak eserler yaptırmasına engel olmamıştır. Son büyük Memlûk sultanı olarak anılan ve yaklaşık on beş yıl tahtta kalan Kansu Gavri belki de bu sanat hamilerinin başında gelmektedir. Sultan hazinesi için saltanatının ihtişamını yansıtacak nitelikte oldukça güzel yazma eserler hazırlatmıştır. Memlûkler’de sadece sultanlar değil emirler de sanatı himaye etmişler ve kendileri için eserler hazırlatmışlardır. Henüz nâib olduğu günlerde kendisi için yazma eser hazırlatan bir emir de son Memlûk sultanı Tomanbay’dır.

Bu çalışmada kullanılan örneklerden ilki Sultan Kansu Gavri, ikincisi ise Tomanbay için hazırlanmıştır.

Sonuç olarak bu çalışmada kullanılan iki örnek de XVI. yüzyılın başlarına aittir. Bu iki cildin motif ve kompozisyon nitelikleri açısından Sultan Kansu Gavri dönemi özelliği gösterdiği tespit edilmiştir. Bu eserler üzerinde yapılan motif ve kompozisyon tahlilleri neticesinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Bu makaleye konu olan iki eserde de temellük kitabesi bulunmaktadır.

İlk örnek bir sultan (Kansu Gavri), ikinci örnek ise bir nâib (Tomanbay)’in hazinesi için hazırlanmıştır.

Her iki eserin cildi de orijinaldir.

İki cildin yapım malzemesi deri olup, farklı tonlarda kahverengi deri tercih edilmiştir. Bu farklılık Memlûk cild sanatının zenginliğini gösterir niteliktedir.

İki örnekte de ön ve arka kapak aynı bezenmiştir.

İki numaralı örnekte bir sıra zencirek bulunurken, bir numaralı örnekte iki sıra zencirek uygulanmıştır.

Her iki örneğin kapak kompozisyonlarında dilimli, oval şemse kullanılmıştır.

Örneklerin ikisinde de sertab bulunmaktadır. Ancak sadece iki numaralı örneğin sertabı tezyin edilmiştir.

İki cild de miklebli olup, miklebleri de kapakları gibi tezyin edilmiştir.

İlk örneğin kapak içleri düz kâğıtla, ikinci örneğin iç kapakları ise deriyle kaplanmıştır. Deriyle kaplanan bu kapaklar dış kapaklardan farklı olarak tezyîn edilmiştir.

İki numaralı eserin cildindeki işçiliğin daha kaba olduğu, bir numaralı örneğin cildindeki işçiliğin ise daha ince olduğu görülmektedir. İşçiliğe gösterilen bu özen, eserin hazırlandığı haminin kimliğinin önemini göstermesi açısından önemlidir.

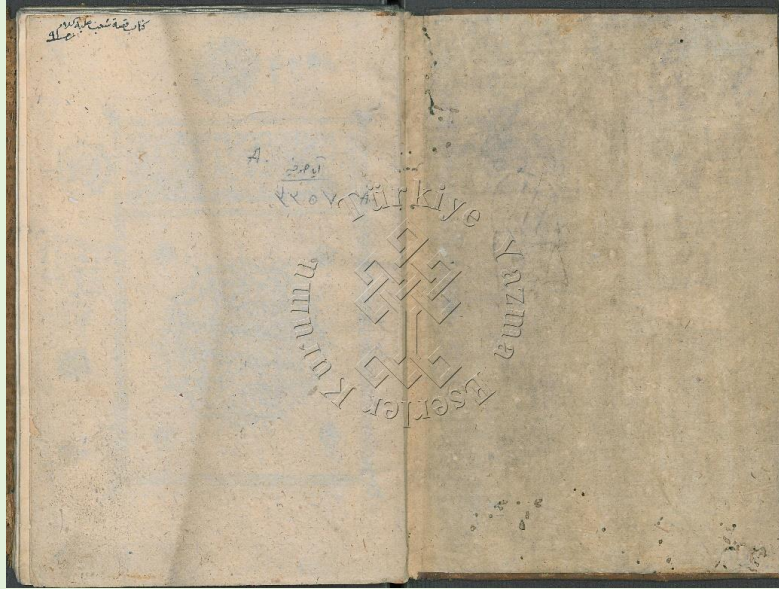
Görseller

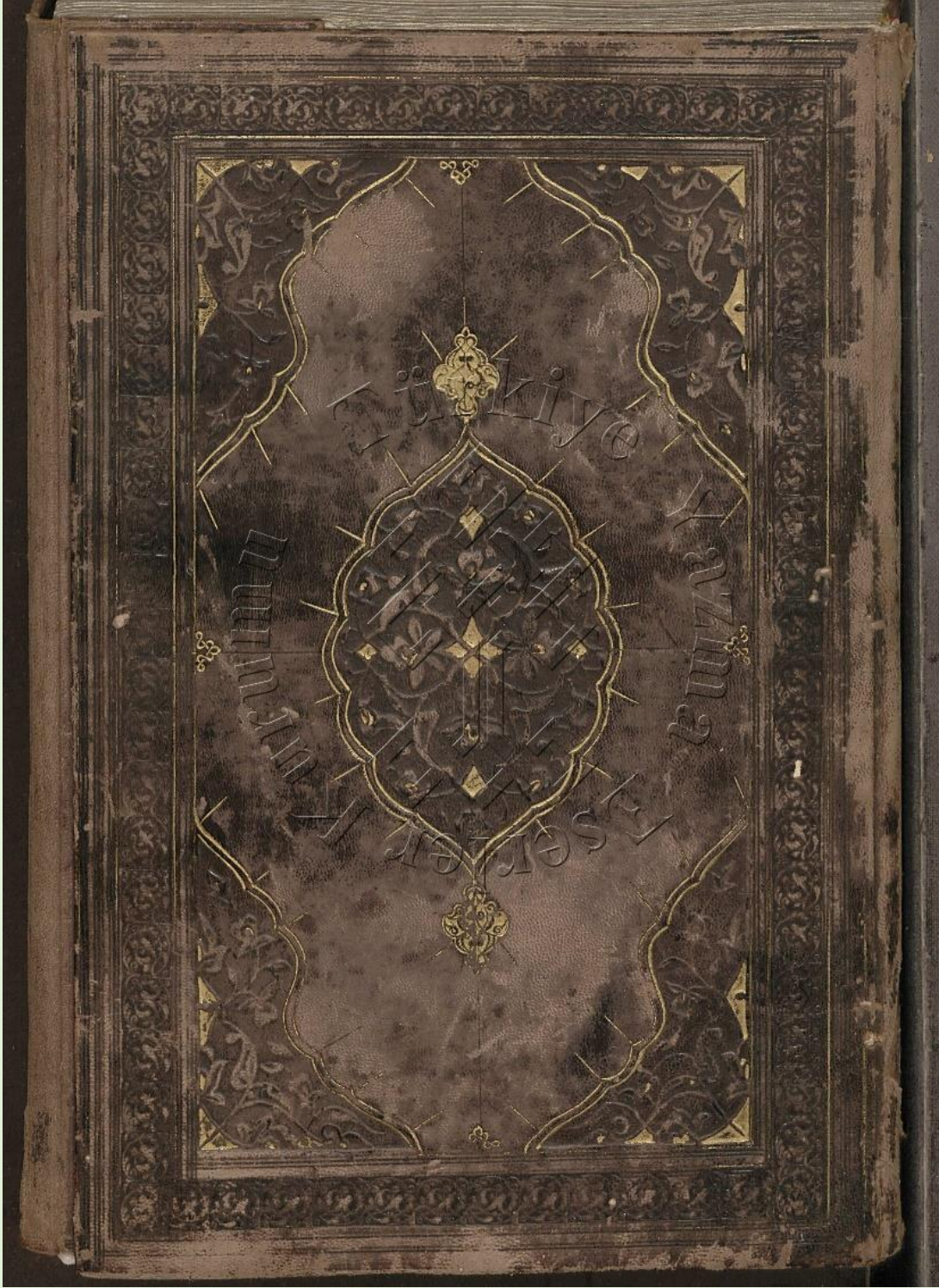
Örnek: 1, Görsel: 17, *Kıssatü Şuayb Alehisselam*, XVI. Yüzyıl Başı, Ayasofya Koleksiyonu: 3357, Ön Kapak.

Örnek: 1, Görsel: 18, Kıssatü Şuayb Alehisselam, XVI. Yüzyıl Başı, Ayasofya Koleksiyonu: 3357, Arka Kapak, Sertab ve Mikleb.

Örnek: 1, Görsel: 19, Kıssatü Şuayb Alehisselam, XVI. Yüzyıl Başı, Ayasofya Koleksiyonu: 3357, Ön İç Kapak.

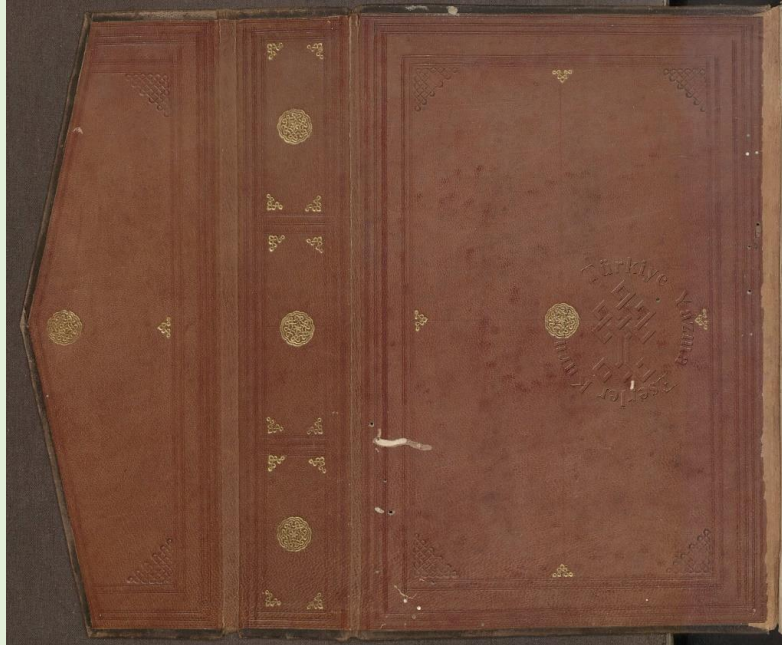

Örnek: 2, Görsel: 20, *Fezâilü's- Şam ve'd-Dimeşk*, 911/1506, Ayasofya Koleksiyonu: 3340,
Ön Kapak.

Örnek: 2, Görsel: 21, Fezâilü'ş- Şam ve'd-Dimeşk, 911/1506, Ayasofya Koleksiyonu: 3340,
Arka Kapak, Sertab ve Mikleb.

Örnek: 2, Görsel: 22, Fezâilü'ş- Şam ve'd-Dimeşk, 911/1506, Ayasofya Koleksiyonu: 3340,
Arka İç Kapak, Sertab -Mikleb İçi.

Kaynakça

- Anonim. *Tuhfetü'l-Memlûk: Siyâsetnâme*. çev. Yakup Kara. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2016.
- Arabicpost. "بطل قومي أم قاتل للرُّسل؟ طومان باي بين الروايتين المصرية والعثمانية", 27 Ağustos 2023, <https://arabicpost.net/ثقافة/طومان-باي/16/11/2019>.
- Atıl, Esin. "Mamluk Painting in the Late Fifteenth Century", **Muqarnas**, II, 1984, 159-171.
- Ayaz, Fatih Yahya. *Memlûkler (1250-1517)*. İstanbul: İsam Yayınları, 2015.
- Ayaz, Fatih Yahya. "Memlûkler". *İslam Târîhi ve Medeniyeti*. 9/445-514. İstanbul: Siyer Yayınları, 2021.
- Behrens-Abouseif, Doris. *Islamic Architecture in Cairo an Introduction*. Leiden: Brill, 3. Basım, 1998.
- Behrens-Abouseif, Doris. "Kansu Gavri Külliyesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/316-317. İstanbul, 2001.
- Behrens-Abouseif, Doris. "Sultan al-Ghawri and Arts". *School Of Oriental And African Studies* 6 (2002), 71-94.
- Emecen, Feridun. "Mercidâbık Muharebesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/174-176. Ankara, 2004.
- Emecen, Feridun. "Ridâniye Savaşı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul, 2008), 87-88.
- Erol, Burak Gani. "Kızıldeniz'de Taht Savaşları". *Derin Tarih Özel Sayı 23* (Kasım 2022), 88-94.
- Es-Seyyid, Muhammed Seyyid. "Kansu Gavri". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/314-316. İstanbul, 2001.
- İbn İyas. *Yavuz'un Mısır'ı Fethi ve Mısırda Osmanlı İdaresi (Bedâyi'ü'z-Zühûr fi Vekayi'i'd-Duhûr*. çev. Ramazan Şeşen. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2016.
- İbn İyas. *Memluk Devleti'nin Son Yılları: Kansu Gavri ve Osmanlılar (1501-1516)*. çev. Ramazan Şeşen. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2021.
- Kanat, Cüneyt. "Tomanbay". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41/236-237. İstanbul, 2012.
- Kut, Günay, Nimet Bayraktar. *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2021.
- Mansour, Nassar. "İslâm Tarihinin Paha Bıçılmaz Mushafları Kahire'de Yazılmıştır". *Derin Tarih Özel Sayı 23* (Kasım 2022), 186-191.
- Şahin, Betül. *Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde Bulunan Memlûk Cildleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2022.
- Tomar, Cengiz. "Kılıçtan Kaleme Memlûklerin Entellektüel Hayatı". *Derin Tarih Özel Sayı 23* (2022), 48-55.
- Yavuz, Orhan. *Kansu Gavri'nin Türkçe Divânı (Metin-İnceleme-Tıpkıbasım)*. Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 2002.

Yavuz, Orhan, Mahmut Kafes. "Kansu Gavri'nin Arapça Dîvânı". *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 28 (2012), 63-158.

Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. "Mühür Veritabanı", 2 Eylül 2023, <https://muhur.yek.gov.tr/muhur/yekmu0615>.

Yiğit, İsmail. *Memlûkler: 648-923/ 1250-1517*. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2015.

Yiğit, İsmail. "Kayıtbay". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/80-81. Ankara, 2022.